

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАНЛАР
АКАДЕМИЯСИ МИНТАҚАВИЙ БЎЛИМИ
ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ

ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ АХБОРОТНОМАСИ

Ахборотнома ОАК Раёсатининг 2016-йил 29-декабрдаги 223/4-сон қарори билан биология, қишлоқ хўжалиги, тарих, иқтисодиёт, филология ва архитектура фанлари бўйича докторлик диссертациялари асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган

2021-9
Вестник Хорезмской академии Маъмуна
Издается с 2006 года

Хива-2021

Бош муҳаррир:

Абдуллаев Икрам Искандарович, б.ф.д., проф.

Бош муҳаррир ўринбосари:

Инструменты

Мобильный
вид

Общий доступ

PDF в DOC

Редактировать
на PC

ерлар экологик ҳолатини яхшилашнинг иқтисодий механизмини такомиллаштириш	195
Жўраев Э.С. Реал инвестициялар: турлари, тузилиши, самарадорлиги ва бошқарилиши	197
Зокиров С.С. Урбанизация жараёнларини давлат томонидан тартибга солишнинг институционал жиҳатлари	202
Мырзатаев С.М. «Farm optimization model» тизими маълумотлар базасини лойиҳалаш	206

XORAZM MA'MUN AKADEMIYASI AXBOROTNOMASI –9/2021

5

Раҳмонов Р.Р., Рузимуродова Ч.Б., Хамидова Ф.Х., Шодиев Н.Д. Бухоро вилоятидаги оёқогитма кўли атрофида тиббиёт туризмни ривожлантиришнинг янги имкониятлари	210
Саидов М.С. Электр энергетика соҳасида муқобил ва қайта тикланувчи энергия манбаларидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш	212
Саъбатбеков С. Тез овқатланиш корхоналарини ривожлантириш ва жойлаштиришнинг асосий тамойиллари	219
Тўраев Ш.Ш. Солиқ юкининг макрониктисодий барқарорликка ва инвестиция муҳитига таъсири	224
Утемуратов Р.Б. Ўзбекистон Республикаси иқтисодиётига хорижий инвестицияларни жалб қилиш ҳолатини гравитацион модель асосида баҳолаш	228
Яқубов А.Г. Чакана савдон ташкил этиш ва бошқаришнинг илмий назарий жиҳатлари	233

ТАРИХ ФАҲЛАРИ

Ulug'ova M. Jadidlarning milliy iqtisodiyotga xotijiy samoyalarini, ilg'or texnika va texnologiyalarni jalb etish g'oyalari	238
Xo'jayog'ova S.B. Rossiya–Xitoy aloqalan tarixidan	241
Абдуллаев Э. Маънавий баркамоллик тимсоли	245
Алламуратов Г.С. Повседневность городского населения Каракалпакстана в первые годы второй мировой войны	247
Косымбетова Д. Из истории проведения латинизации в Каракалпакстане	250
Нуримова Х.У. Жанубий Оролбўйи бронза даврида этник жараёнлар: худудий чегаралар ва этнография масалалари	253
Раҳмонов Х.У., Суёнов С.С. Мингтепа шаҳар ёдгорлиги тўғрисида янги маълумотлар	256
Садудллаев Б.И., Салаев Э.А., Раҳимов Ш.Б., Яқубов А.Р. Археологическо-изыскательные работы в восточной части Дишан-Калы	264
Сайфуллаев Б., Туреунов О., Бердикулов М. Зирабулок топилмажойи сўнги палеолит даври комплекси пластиналари	269
Соғоғов М. Вспомним всех их поименно и даже тех, чьи подписи стоят под обвинительными приговорами	273
Турдиалев Ж. Илк ўрта асрларда Суғдда тери ошлаш масаласига доир	278
Туреева Г.А., Зарипбаев У. История деятельности культурно-просветительских обществ в Туркестанском крае	280
Холшуклов Ш.Б. Туркистон генерал-губернаторлигида бийлик судлари: суд ишлохотларининг аънавий суд тизимига таъсири	284
Холшуклов Р.Ш. Ўзбекистон-Озарбайжон: туркий тилли халқлар ҳамкорлиги	285
Шавкатов У. XIX асрда Бухорога ташриф бузрган рус элчиларининг фаолияти	288

ФИЛОЛОГИЯ ФАҲЛАРИ

Adilova Ch.A., Tursunova S.S. Technology based language learning	291
Dushayeva S.J. Nofilogik yo'nalishlarda xotijiy tillarni klasterli yondashuv asosida o'tish	292
Ermetova J.I., Akhmedova K.K. Pragmalinguistic analysis of the lexicons mainly used by the members of different age groups	295
Fayziyeva S. Cho'ipon tarjimachilik mahoratining bizga noma'lum qirralari	298
Kimsanboyeva B.N. Morfemik sathda kvantitativlikning namoyon bo'lishi	300
Mamatkulova B.R. The integral connection of toponyms with science of geography	302
Masharipov M. Mahmudxo'ja Behbudiy va davr adabiy tili	304
Qobilova F.T., Zaripova R.I. A.Qodiriyning "O'tkan kunlar" romanining inglizcha tarjimasida portret tasviri va unda aks etgan milliy xarakterning berilishi	307
Radjarova F.A. The method aptitude and story dynamics	310
Tajibayeva L.F. Botu she'riyatida go'yaviy estetik ifodaning o'ziga xosligi	312
Ганиева Д.Х. Ўзбек ва инглиз тилларида «таълим» маъносининг миллий-маданий хусусиятлари ва иерархик тадқиқи	314
Жуманиёзов З.О. Немисча, русча ва ўзбекча лугатларда "Аншлаг" сўзининг изоҳланиши ва маъно фарқлари тўғрисида	317
Жуманиёзов З.О., Халдиева Ф.Х. Немис тилидаги дипломатик терминларнинг айрим хусусиятлари борасида	319
Кодирова Б.И. Қозоқ тилшунослик терминларининг ўрганилиши	321
Муминова М.А. Объект и предмет исследования в лингвокультурологии	323
Попов Д.В. Взаимопонимание в диалоге культур	326
Раҳимова У.С. Эни Эрайтнинг «The green road» ва «The gathering» романларидаги онлавий муносабатларда она роли	328
Саттарова Н.А. Стратегии и методы преподавания в изучении иностранных языков	332
Тешабоев Д.Р. Эргаш гагли полипредикатив бирликлар семантикасига доир	334
Туреунов Б.Т. Алишер Навоий жамият таракқиётида илм ахлининг ўрни ва аҳамияти хусусида	337
Туреунова М.Э. Лексик бирликининг баҳоловчи компонентларини ўрганишга доир	339
Эшонқуллова Г. Тони Моррисон ижодида тарихий роман элементлари	342

6

XORAZM MA'MUN AKADEMIYASI AXBOROTNOMASI –9/2021

АРХИТЕКТУРА

UO'K 528; 332.3

**GEODEZIK SYO'MKANING AHAMIYATI VA MOXIYATI
D.M. SHalikorova, o'qituvchi, Urganch Davlat Universiteti, Urganch**

Annotatsiya. Gorizontal s'yomka, lazerli taximetrlar, nivelelar va global navigatsiya tizimlaridan birgalikda foydalanish. Zamonaviy geodezik uskunalarga qo'yiladigan talablarga javob beradigan asboblarning qulayligi va ko'p qirraligi xaqida fikrlar bayon etilgan. s'yomkalar haqida tushunchalar berilgan. Geodezik s'yomkalarining axamiyati va moxiyatini sabablarini tushuntirish va izoxlashlar aytib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Geodezik s'yomka, nivelir, cho'kishlar, sikilish, teodolit.

Аннотация. В данной работе геодезические снимки комбинированное использование

XORAZM MA'MUN AKADEMIYASI AXBOROTNOMASI –9/2021

5. Qurbonova M. Fitrat tilshunos. – Toshkent: Universitet, 1996. – B. 26.
6. Ne'matova D. Cho'lpon publitsistik asarlarining lingvistik tahlili: Filol. fanlari nomzodi... diss. avtoref. – B. 8.
7. Jalolova L. Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar" romanining lingvistik tadqiqi: Filol. fan. nomz. ... diss. Toshkent, 2007. – B. 3.
8. Sayidov Y. Jadid badiiy asarlari leksikasi: Filol. fan. d-ri (DS). dissertatsiyasi. – Toshkent, 2018. – B. 274.
9. Yangiboyeva N. XX asrning 20-yillarida o'zbek tilshunosligi jarayoni ("Maorif va o'qitg'uchi" jurnali ma'nosida): Filol. fan. bo'yicha falsafa doktori (PhD) diss. avtoref. – Qarshi, 2019.
10. Mahmudxo'ja Behbudiy. Tanlangan asarlar 2-jildlik. 1-jild. (nashrga tayyorlovchi Sirojiddin Ahmad). –T: Akademnashr, 2018.

UO'I

**A.QODIRIYNING "O'TKAN KUNLAR" ROMANINING INGLIZCHA TARJIMASID
PORTRET TASVIRI VA UNDA AKS ETGAN MILLIY XARAKTERNING BERILISHI**

F.T. Qobilova, o'qituvchi, Buxoro davlat universiteti, Buxoro

Annatsiya. Maqolada «O'tgan kunlar» asarining inglizcha tarjimasidagi qahramonlari va tasviri tahlili berilgan. Bundan tashqari, asarning asl mazmuni haqidagi qarashlar berilgan. Muayyn adabiyotning yuksak namunasi sifatida har qanday badiiy asar, avvalambor keng va teran ko'ri, milliylik xususiyatiga ega bo'ladi. Binobarin, mazkur xususiyat o'z teranligini, kengligini tarjima saqlab qolishi kerak. Buning uchun tarjimondan aslga monand to'g'ri tasavvur hosil qiladigan yaratish talab qilinadi. Adabiyot turli-tuman xarakterlarni gavdalantirish orqali insonning ichki dunyo uchungi ijtimoiy muhit bilan munosabatlarini aks ettiradi.

Kalit so'zlar: tarjimon, tarjimada, milliy xarakterni, qayta aks ettirishdir, asar qahramonlari, o'ziga xosligini, portret – tavsifi, yorqin xarakteriga xos xatti-harakatlari, holatlari, milliy xarakter.

Аннотация. В статье представлен анализ героев «Минувших дней». Кроме того, даны авторы по поводу первоначального смысла произведения. В то же время были события характерные для того периода и непосредственно связанные с общественным развитием. Изображение природных ландшафтов в произведениях искусства – один из факторов творческого художественного мастерства. Поэтому что в изображении природных пейзажей отношение художника к запечатленному пространству насколько он знает это место, на глубокое он чувствует мир героев и среду, в которой они живут.

Ключевые слова: представлен, анализ героев, мнения авторов, первоначального произведения, события, характерны, общественным развитие, чувствует мир героев, среду.

Abstract. The article provides an analysis of the heroes of "Days Gone by". In addition, the views of the authors on the original meaning of the work are given. Abdullah Qadiri pays special attention to the and vivid portrayal of the characters. In the depiction of the characters, the writer seeks to show their differences, in accordance with the realities of life, and thus to give an idea of the diversity of life.

Key words: provides, analysis, heroes, the views of the authors, on the original meaning of the vivid portrayal of the characters, characters, depiction of the characters, the writer seeks to show diversity, their differences.

Kirish

Tarjimonga tarixiy mavzudagi asarlarni tarjima qilish zamonaviy mavzudagi asarlarni tarjima nisbatan murakkab mashg'ulot hisoblanadi. Tarixiy mavzudagi asarlarda tarixiylik va milliylik bir-biriga chambarchas bog'liqdir. Bu tushunchalarning birini tarjimada noto'g'ri aks ettirilishi, o'z na'qshining ham buzilishiga olib keladi. Demak, tarjimon oldidagi murakkab masalalardan y tarjimada milliy xarakterni qayta aks ettirishdir.

Bu uyg'unlik esa o'z navbatida asarning umumiy mavzusi hamda g'oyasi tahlili bilan birga kechadi. "Yozuvchi uchun asosiy va eng qiyin masala xarakter yaratishdir, qolgan hamma narsa ana bog'liq-deb yozadi K.Chukovskiy. – Xarakter yaratishga muvaffaq bo'ldimi, demak, roman, povest kabilar yaratishga muvaffaq bo'ladi. Agar xarakter yo'q bo'lsa, roman ham yo'q. Til, peyzaj, kompozitsiyaning butun hiyla – nayranglari haqiqiy yozuvchi qo'lida faqatgina kishi shaxsini, xarakterini vositasidir"²³.

Tarjimon tarixiy muhit va milliy xarakter xususiyatlarini diqqat bilan o'rganishiga bo'lgan e'tibordan ham tabiiy bo'lib, ularni badiiy tarjima masalalariga bag'ishlangan deyarli barcha maqolalarda tadqiqotlarda uchratish mumkin. Biroq bu masala o'z mohiyati bilan o'ta murakkab bo'lib, agar tarjimon o'zining "g'arb" va "sharq" xarakterlarini subyektiv idrok etishidan kelib chiqib, tor doirada ish olib borgan masala yanada mushkullashadi.

Chindan ham asar qaysi tilga tarjima qilinayotgan bo'lsa, o'sha tilda ravon yangrashi, o'sha tilda bo'lgan vositalar yordamida yoritilishi kerak. Tarjimani o'qiganda kitobxon uni xuddi aslga hisoblab bu tarjimonning yutug'idir. "Katta yoki kichik bo'lishidan qat'iy nazar har bir millatning o'z

5. Qurbonova M. Fitrat tilshunos. – Toshkent: Universitet, 1996. – B. 26.
 6. Ne'matova D. Cho'lpon publitsistik asarlarining lingvistik tahlili: Filol. fanlari nomzodi... diss. avtoref. – T., 2004. – B. 8.
 7. Jalolova L. Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar" romanining lingvistik tadqiqi: Filol. fan. nomz. ... diss. avtoref. – Toshkent, 2007. – B. 3.
 8. Sayidov Y. Jadid badiiy asarlari leksikasi: Filol. fan. d-r (DS). dissertatsiyasi. – Toshkent, 2018. – B. 274.
 9. Yangiboyeva N. XX asrning 20-yillarida o'zbek tilshunosligi jarayoni ("Maorif va o'qituvchi" jurnali materiallari asosida): Filol. fan. bo'yicha falsafa doktori (PhD) diss. avtoref. – Qarshi, 2019.
 10. Mahmudxo'ja Behbudiy. Tanlangan asarlar 2-jildlik. 1-jild. (nashrga tayyorlovchi Sirojiddin Ahmad). – Toshkent: Akademnashr, 2018.

UO'K 8125.

A.QODIRIYNING "O'TKAN KUNLAR" ROMANING INGLIZCHA TARJIMASIDA PORTRET TASVIRI VA UNDA AKS ETGAN MILLIY XARAKTERNING BERILISHI

F.T. Qobilova, o'qituvchi, Buxoro davlat universiteti, Buxoro

R.I.Zaripova, PhD, dots., Buxoro davlat universiteti o'qituvchisi, Buxoro

Annotatsiya. Maqolada «O'tgan kunlar» asarining inglizcha tarjimasidagi qahramonlari va tabiat tasviri tahlili berilgan. Bundan tashqari, asarning asl mazmuni haqidagi qarashlar berilgan. Muayyan milliy adabiyotning yuksak namunasi sifatida har qanday badiiy asar, avvalambor keng va teran ko'lamdagi milliylik xususiyatiga ega bo'ladi. Binobarin, mazkur xususiyat o'z teranligini, kengligini tarjimada ham saqlab qolishi kerak. Buning uchun tarjimondan aslyatga monand to'g'ri tasavvur hosil qiladigan matn yaratish talab qilinadi. Adabiyot turli zamon xarakterlarini gavdalantrish orqali insonning ichki dunyosini, uning ijtimoiy muhit bilan munosabatlarini aks ettiradi.

Kalit so'zlar: tarjimon, tarjimada, milliy xarakterni, qayta aks ettirishdir, asar qahramonlari, nafaqat o'ziga xosligini, portret – tasvifi, yorqin xarakteriga xos xatti-harakatlari, holatlari, milliy xarakter.

Аннотация. В статье представлен анализ героев «Минувших дней». Кроме того, даны мнения авторов по поводу первоначального смысла произведения. В то же время были события, очень характерные для того периода и непосредственно связанные с общественным развитием. Изображение природных ландшафтов в произведениях искусства – один из факторов проявления творческого художественного мастерства. Потому что в изображении природных пейзажей отношение художника к запечатленному пространству насколько он знает это место, насколько глубоко он чувствует мир героев и среду, в которой они живут.

Ключевые слова: представлен, анализ героев, мнения авторов, первоначального смысла произведения, события, характерны, общественным развитие, чувствует мир героев, среду.

Abstract. The article provides an analysis of the heroes of "Days Gone by". In addition, the views of the authors on the original meaning of the work are given. Abdullah Qodiri pays special attention to the reliable and vivid portrayal of the characters. In the depiction of the characters, the writer seeks to show their diversity, their differences, in accordance with the realities of life, and thus to give an idea of the diversity of life.

Key words: provides, analysis, heroes, the views of the authors, on the original meaning of the work, vivid portrayal of the characters, characters, depiction of the characters, the writer seeks to show their diversity, their differences.

Kirish

Tarjimonga tarixiy mavzudagi asarlarni tarjima qilish zamonaviy mavzudagi asarlarni tarjima qilishga nisbatan murakkab mashg'ulot hisoblanadi. Tarixiy mavzudagi asarlarda tarixiylik va milliylik bir-biri bilan chambarchas bog'liqdir. Bu tushunchalarning birini tarjimada noto'g'ri aks ettirishi, o'z navbatida, ikkinchisining ham buzilishiga olib keladi. Demak, tarjimon ddidagi murakkab masalalardan yana biri tarjimada milliy xarakterni qayta aks ettirishdir.

Bu uyg'unlik esa o'z navbatida asarning umumiy mavzusi hamda g'oyasi tahlili bilan birgalikda kechadi. "Yozuvchi uchun asosiy va eng qiyin masala xarakter yaratishdir, qolgan hamma narsa ana shunga bog'liq-deb yozadi K.Chukovskiy. – Xarakter yaratishga mayassar bo'ldimi, demak, roman, povest va shu kabilar yaratishga muvaffiq bo'ladi. Agar xarakter yo'q bo'lsa, roman ham yo'q. Til, peyzaj, kompozitsiya, stiling butun hiyla – nayranglari haqiqiy yozuvchi qo'lida faqatgina kishi shaxsini, xarakterini yaratish vositasidir"²⁵.

Tarjimon tarixiy muhit va milliy xarakter xususiyatlarini diqqat bilan o'rganishiga bo'lgan talablar chindan ham tabiiy bo'lib, ulami badiiy tarjima masalalariga bag'ishlangan deyarli barcha maqolalar va tadqiqotlarda uchratish mumkin. Biroq bu masala o'z mohiyati bilan o'ta murakkab bo'lib, agar tarjimon o'zining "g'arb" va "sharq" xarakterlarini subyektiv idrok etishidan kelib chiqib, tor doirada ish olib borsin, bu masala yanada mushkullashadi.

Chindan ham asar qaysi tilga tarjima qilinayotgan bo'lsa, o'sha tilda ravon yangrashi, o'sha tilga xos bo'lgan vositalar yordamida yoritilishi kerak. Tarjimani o'qiganda kitobxon uni xuddi aslyatdek his eta olsa,

bu tarjimonning yutug'idir. "Katta yoki kichik bo'lishidan qat'iy nazar har bir millatning o'ziga xos xususiyatlari bor, u o'z xarakteriga, o'zining tili hamda adabiy qoida va uslubiga egadir. Adabiy asarlarni ularning milliy xususiyati bo'yicha yengil ajrata bilish mumkin. Mana shuning uchun milliy xususiyatini tarjima qilinayotgan tilda bera bilish katta ahamiyatga egadir. Ijodkor tarjimonning san'ati – mahorati xuddi ana shunda bilinadi"²⁷.

Mavzuning dolzarbligi va hozirgi holati

Badiiy asarda obrazni xarakterlovchi asosiy vositalardan biri portret tasviridir. Portret tasviriy san'atda va badiiy adabiyotda hayot voqeeligini bevosita ko'rsatishning eng muhim omillaridan hisoblanadi. Portretga ajratilgan o'rin, yuklangan vazifa – hammasi bir mantiqqa, ma'lum bir qonunga bo'ysundirilgan bo'lishi shart. Portret o'z-o'zicha, o'z holicha hamma narsadan ustun turishi, umuman, asar yo'nalishi bilan bog'lanmasligi mumkin emas. Uning o'rnini ham, vazifasini ham asosan yozuvchi belgilaydi. U istasa, qahramonning xarakterini ochilda portretga yetakchi o'rin ajratadi, istasa butunlay e'tibor bermaydi. Bu yozuvchining u yoki bu portret usuliga moyilligi bilan izohlanadi. Lekin, muallif ixtiyori ham ma'lum darajada nisbiy: hech vaqt asarda portret o'z-o'zicha, vazifasiz bo'lmaydi.

Binobarin, yozuvchi tasvirlagan qahramoni xarakterini o'ziga xos tomonlarini mujassamlashtiruvchi

bu tarjimonning yutug'idir. "Katta yoki kichik bo'lishidan qat'iy nazar har bir millatning o'ziga xos xususiyatlari bor, u o'z xarakteriga, o'zining tili hamda adabiy qoida va uslubiga egadir. Adabiy asarlarni ularning milliy xususiyati bo'yicha yengil ajrata bilish mumkin. Mana shuning uchun milliy xususiyatini tarjima qilinaotgan tilda bera bilish katta ahamiyatga egadir. Ijodkor tarjimonning san'ati – mahorati xuddi ana shunda bilinadi".²⁷

Mavzuning dolzarbligi va hozirgi holati

Badiiy asarda obrazni xarakterlovchi asosiy vositalardan biri portret tasviridir. Portret tasviriy san'atda va badiiy adabiyotda hayot voqeligini bevosita ko'rsatishning eng muhim omillaridan hisoblanadi. Portretga ajratilgan o'rin, yuklangan vazifa – hammasi bir mantiqqa, ma'lum bir qonunga bo'ysundirilgan bo'lishi shart. Portret o'z-o'zicha, o'z holicha hamma narsadan ustun turishi, umuman, asar yo'nalishi bilan bog'lanmasligi mumkin emas. Uning o'rnini ham, vazifasini ham asosan yozuvchi belgilaydi. U istasa, qahramonning xarakterini ochishda portretga yetakchi o'rin ajratadi, istasa butunlay e'tibor bermaydi. Bu yozuvchining u yoki bu portret usuliga moyilligi bilan izohlanadi. Lekin, muallif ixtiyori ham ma'lum darajada nisbiy: hech vaqt asarda portret o'z-o'zicha, vazifasiz bo'lmaydi.

Binobarin, yozuvchi tasvirlagan qahramoni xarakterini o'ziga xos tomonlarini mujassamlashtiruvchi unsurlardan asosiysi bo'lgan portret tasvirini tarjimada berish oson ish emas. Negaki "tarixiy shaxs, yoki tarixiy voqealarni qanday bo'lsa shundayligicha, bo'yamasdan, xolis ko'rsatish kerak. Xolis munosabatda bo'lish lozim".²⁸

Yozuvchi o'zi yaratayotgan obraz vositasida hayotga, uni o'rab turgan muhitga, insonlarga munosabatini namoyon etadi. Yaratilgan obrazda yozuvchining dunyoqarashi, hayotni tushunishi, fikrlashdagi o'ziga xosligi aks etadi. Tarjimon obrazni to'g'ri aks ettirsa, asar g'oyasi va ko'tarilgan hayotiy muammolari benuqson ifodalashga erishadi. Zotan, qahramonning tashqi qiyofasi, portreti tasviri obraz, xarakter mohiyatini yoritishning muhim unsuri hisoblanadi. Portret tasviridagi o'xshatishlar, sifatlashlarda milliy o'ziga xoslik yorqin aks etadi. Zero, yozuvchi bu o'xshatish, sifatlashlarni o'zi mansub bo'lgan millat moddiy- ma'naviy olamiga xos unsurlardan oladi. Ma'lum bir asar qahramonining obrazini tarjimada to'laqonli aks ettirish uchun uning portretini, nutqini, xatti-harakatini to'g'ri tasvirlab berish lozim. Tasvirlashning boshqa vositalari bilan bir qatorda portret tipik obraz yaratishning ta'sirchan vositasi hisoblanadi. Portret qahramonning ichki dunyosini ochib berishga, xarakterini individuallashtirishga, uning o'zgachaliklarini ajratib turuvchi xususiyatlarni ko'rsatishga xizmat qiladi. "O'tkan kunlar" romanida yozuvchi qahramonlarning ham ichki dunyosini, ham tashqi ko'rinishini, shuningdek, xarakterini ochib berishda qahramon portretini o'ziga xos yo'sinda aks ettirgan.

Tajriba qismi (tadqiqotni amalga oshirish)

Muallif birinchilardan bo'lib qahramonning tashqi ko'rinishi orqali uning psixologiyasi, xarakteri, ichki dunyosini ko'rsatishga erishgan. Qahramon portretini tasvirlashda ko'proq milliy bo'yoqqa ahamiyat berilganligi, o'z navbatida, tarjima jarayonida mutarjimga noqulayliklar tug'dirishi mumkin. Ushbu asarning turk tiliga qilingan tarjimasini tahlil etar ekanmiz, qahramon portreti tarjima jarayonida qanday ifoda etilganligiga e'tiborimizni qaratamiz. Asarning "Otabek Yusufbek hoji o'g'li" nomli birinchi bobida Otabekka berilgan ta'rif: **Asliyat:**

"Og'ir tabi'atlik, ulug' g'aydalik, ko'rkam va oq yuzlik, kelishgan, qora ko'zlik, mutanosib qora qoshliq va endigina murti sabz urgan bir yigit." [1,6]

Muallif Otabekning "og'ir vazmin", "salobatli", yuzining esa "ko'rkam va oqligiga", qaddi-qomati raso, ya'ni "kelishgan", ko'z va qoshlari bir-biriga mutanosib ravishda qoraligi va qahramonimizning yoshini bildirish uchun "endigina murti sabz urgan" ligiga ishora qiladi. Muallif Otabekning portretini o'zbekona ruh bilan mohirona tasvirlab bergan. Bu satrlarni o'qigan kitobxon ko'z oldiga beixtiyor yosh, navqiron, ayni kuch-quvvatga to'lgan viqorli ko'rkam, shu bilan bir qatorda, bu ko'rkamlikni yanada boyitgan og'ir vazmin bir yigit siymosi gavadalanaadi. Endi aynan shu parchani ingliz tiliga tarjimasini bilan solishtiramiz: " *Calm and reserved, of stately build, with a handsome, alabaster face, ebony eyes under equally ebony brows, and a light fuzz of moustache just showing through - such was a young man...* " [2,11] Tarjimadan ko'rinadiki, qahramon portretini mutarjim asl nusxaga monand bera olgan. Otabek portretiga xos detallarni ingliz tiliga berish uchun kerakli ifodalarni topgan. Masalan, "og'ir tabi'atlik" uchun "calm and reserved", "qora ko'zlik, mutanosib qora qoshliq" o'mida "ebony eyes, under equally ebony brows" shaklidagi birikmalarni qo'llagan. Tarjimon muallifning "ulug' g'aydalik" birikmasining o'miga "stately build" so'zini qo'llagan va to'g'ri yo'l tutgan. Aslida "stately built" so'zi ko'proq "katta gavdalik", "ulug' g'aydalik" ma'nolarini anglatsa ham, uning ikkinchi bir ma'nosi "mag'runona va ulug'vor ko'rinish", ya'ni "viqorli" degan mazmunda keladi.

Lekin tarjimada Otabek tasviridagi "kelishgan" so'zi o'miga kelishgan oq yuzli so'zi ishlatilgan. Bu yerda "handsome man" iborasidan foydalanilsa, maqsadga muvofiq bo'lar edi. Yana shuni ham aytib o'tish kerakki, Otabek portretidagi "endigina murti sabz urgan bir yigit" birikmasini tarjimon "and a light fuzz of moustache just showing through..." tarzida tarjima qilgan. Yozuvchi bu yerda Otabekning endigina murti, ya'ni mo'ylovi ko'rinishi boshlaganiga va bu bilan Otabekning endigina yigitlik chog'iga kirganiga urg'u beradi. Ingliz tilida esa buning "a light fuzz of moustache" deb tarjima qilinganligi ma'noni to'liq ochib bergan.

Yoʻlavchi Kumushbibining qiyofasini quyidagicha chizadi: "...Uning qora zulfi par yostiqlning turlik tomonig'a tartibsiz suratda to'zg'ib, quyuyq jingila kiprak ostidagi tim qora ko'zlari bir nuqtig'a tikilgan-da, nimadir bir narsani ko'rgan kabi... qop-qora kamon, o'tib ketgan nafis, qiyiq' qoshlari chimirilgan-da, nimadir bir narsadan cho'chigan kabi...to'lg'an oydek g'uborsiz oq yuzi biroz qizillig'a aylangan-da, kimdandir uyalg'an kabi...Shu vaqt ko'rpani qayirib ushlagan oq nozik qo'llari bilan latif burnining o'ng tomonida, tabiatning nihoyatda usta qo'li bilan qo'ndirilgan qora xolini qashidi va boshini yostiqlan olib o'turdu..." [1,28]

Tarjimasini: "... Her black braids lie tangled among the pillows, her jet-black eyes gaze out from under her long, thick eyelashes, staring into space as though she had glimpsed something ...Her fine, blue-black arched brows are knitted into a frown as though something troubles her...A bashful blush lightly flushes her clear, carefree face, round and luminescent as the full moon...Tossing off the corner of the blanket, she runs her delicate white hand over a black beauty spot, most tastefully placed by mother nature herself to the left of the girl's dainty nose. ..." [2,31-32] Abdulla Qodiriy so'zhami tanlab ishlatadi. Portret tasviri ham Kumushbibining go'zalligini, uning sochlarini, kipriklarini va shu kiprik ostidagi tim qora xumor ko'zlarini, ko'zlariga mutanosib ravishda chizilgan qora va qiyiq qoshlarini, to'lim oydek sof, oppoq yuzini va qizil yunoqlarini, shuningdek, har qanday san'at asari bilan raqobatlasha oladigan, go'zallikni tom ma'noda mukammal holga keltirgan, tabiatning usta qo'li bilan qo'ndirilgan qora xolini so'z vositasida mohir rassomdek chizadi. Ushbu unsurlarning tarjimasida qayta aks ettirilishi obrazni to'laqonli chiqishini ta'minlaydi.

Olingan natijalar tahlili va xulosa

Berilgan portret tarjimasini tahlil etadigan bo'lsak, tarjima muvaffaqiyatli chiqqan. Tarjimon ham muallif tilini tushungan va matni mahorat bilan tarjima qila olgan. Bularni quyidagi o'rinlarda ko'rishimiz mumkin: *quyuyq jingila kiprak ostidagi tim qora ko'zlari bir nuqtig'a tikilgan-da, nimadir bir narsani ko'rgan kabi...* ifodasi uchun *her jet-black eyes gaze out from under her long, thick eyelashes, staring into space as though she had glimpsed something ...* birikmasini, *to'lg'an oydek g'uborsiz oq yuzi biroz qizillig'a aylangan-da, kimdandir uyalg'an kabi...* ta'rifi uchun *A bashful blush lightly flushes her clear, carefree face, round and luminescent as the full moon...* ifodasini qo'llaydi. Tarjimonning mahorati Kumushbibining *latif burnining o'ng tomonida, tabiatning nihoyatda usta qo'li bilan qo'ndirilgan qora xolini* tarjimasida qayta yaratishda ko'zga tashlanadi. Mutarjim bu ta'rifi *she runs her delicate white hand over a black beauty spot, most tastefully placed by mother nature herself to the left of the girl's dainty nose.* deb tarjima qilgan. Keyingi portret tasviri va tarjimasini qiyoslab ko'raylik:

Birinchi shaxsga berilgan ta'rifi tarjimasini aynan asliyat bergan ma'noni bera olgan. Tarjimon "gavdaga kichik" ifodasi uchun ["shortish"] iborasini, "yuzga to'la" ta'rifi uchun, "round-faced", "ozroqqina soqol-murtlik" tasviri uchun "with a sparse beard and moustache" birikmasini qo'llaydi va to'g'ri yo'l tutadi. Ikkinchi shaxsga to'xtaladigan bo'lsak, ikkinchisi ham asliyatga monand, biroq asl nusxada "chag'ir ko'zlik" birikmasi tarjimasida "lanky" tarzida tarjima qilingan. Chag'ir ko'z deganda, o'zbek tilida porlab turuvchi, nigohi o'tkir ko'z nazarda tutiladi. Ingliz tilida lanky deganda "ko'k ko'z" li inson tushuniladi. Bu o'rinda, qahramon portretida muallif nazarda tutgan obraz, tarjimasida asl ma'nodan biroz uzoqlashib ketgan holatini ko'rishimiz mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abdulla Qadiri "Days gone by" Nouveau Monde editions, 2018 44, quai Henry -IV -75004 Paris ISBN:978-2-36942-7872
2. Qodiriy A., O'tkan kunlar, roman, Toshkent, 2013.
3. Karimov I.A. Bizdan ozod va obod vatan qolsin. 2-jild. T.: O'zbekiston, 1996.
4. Yazici Mine. Çeviribilme Giriş. — İstanbul yayımları, 2001.
5. Бар Л.Б. Анализ художественного произведения. -Т.: Ўқитувчи, 1995.
6. Винокур Г.О. О языке художественной литературы. -М, 1991.
7. Адабиёт назарияси: 2 томлик. -Т., 1979.
8. Бадий таржоманинг астуал масалалари. -Т.: Фан нашриёти, 1977.
9. Жўраев К. Таржима саныати. - Т.: Фан, 1982.
10. Исомиддинов З. Аддоқчи сўзлар билан баҳс. // Таржима саныати. 5-яғоб. - Т., 1980.
11. Т. Malik. Tanlangan asarlar. 5-jild. T., 2007
12. Иўлдошев И. Т.Ўзтүрк, Ю.Ўзтүрк Ўзбек ва түрк мақоллари ва иборалари. - Т.: Ўзбек - түрк лицейлари, 1998.
13. Каримов М. Туркий тиллардан биридан иккинчисига таржима қилинишига айрим масалаларни Бадий таржима дўстлик курали. Т., - Ўқитувчи, 1990.
14. Комиллов Н., Саломов Ф. Таржimon маҳорати. -Т.: Фан, 1979 .
15. Литературный энциклопедический словарь. -М, 1987.
16. Раҳматуллаев Ш. Ўзбек фразеологизмининг баъзи масалалари. - Т.: Фан нашриёти, 1966.
17. Qobilova F.T., Babayeva V. O'zbek tilidagi maqollarni, uning yondosh hodisalarini ingliz tili, nemis tili va rus tiliga qiyoslab o'rganish/Buxoro davlat universiteti ilmiy axboroti, Buxoro 2019.

THE METHOD APTITUDE AND STORY DYNAMICS F.A. Radjapova, PhD, Urgench State University, Urgench

Аннотация. Ҳозирги ўзбек адабиётида насрий асарлар тадқиқи салмоқи тобора ошиб бормоқда. Хусусан, истиқлол даврида яратилган наср намуналарини янгича илмий тафаккур мезонлари асосида ўрганиш кенгайти. Бу фикр қиссаларга ҳам дахлдор. Аммо, узарни атрофлича, яхлит ҳалда тадқиқ этишда баъзи муаммолар қамраб олинмайти. Мақолада назарий аспект устувор бўлган ўзбек қиссачилигининг кам ўрганилган услуб ва поэтик тил муаммоси тақдир марказига қўйилган ва етарли асосланган.

Калим сўзлар: давр, икон, ижодий метод, тафаккур, услуб, реализм, хусусият, истеъдод, қисса, саргузашт, наср

Аннотация. В современной узбекской литературе возрастает роль исследования прозаических произведений. В частности, расширяется изучение образцов прозы, созданных в годы независимости на основе новых критериев научного мышления. Эта идея также применима к рассказам. Однако некоторые проблемы не освещаются в их всестороннем целостном исследовании. Статья посвящена малоизученному стилю и поэтическому языку узбекского повествования, теоретический аспект которого является приоритетным и достаточно обоснованным.

Ключевые слова: период, человек, творческий метод, мышление, стиль, реализм, особенность,